

บทที่ 9

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองกลุ่มอื่น ๆ

เนื้อหาในบทนี้มี 2 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์งานวิจัย และส่วนที่ 2 เป็นการสังเคราะห์ผลการศึกษา โดยมีงานวิจัยทั้งหมด 3 เรื่อง

1. การวิเคราะห์งานวิจัย

1) งานวิจัยเรื่อง “Labour, New Media and the Institutional Restructuring of Journalism” (Compton & Benedetti, 2010) เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่แรงงาน การปรับปรับโครงสร้างองค์กรข่าวของสื่อกระแสหลัก หลังการเกิดขึ้นของสื่อใหม่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวารสารศาสตร์พลเมือง เพราะในภูมิภาคนี้สื่อที่องค์กรข่าวต้องเผชิญนั้น มีการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมือง และนักข่าวพลเมืองรวมอยู่ด้วย

ผู้วิจัยใช้แนวคิด ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์และทางเทคโนโลยีมาอธิบายปรากฏการณ์การปรับตัวของสื่อกระแสหลักและการเกิดขึ้นของวารสารศาสตร์พลเมือง แนวคิดที่สำคัญ คือ แนวคิดเรื่อง “Habitus & Social Fields of Interaction” ของปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) ที่ถูกนำมาอธิบายการใช้สื่อใหม่ของนักข่าวพลเมืองและนักข่าวอาชีพ เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางอำนาจที่เกี่ยวข้องกับการรายงานข่าว โดยบูร์ดิเยอร์เชื่อว่า “Habitus” เป็นโครงสร้างที่กำหนดคนจากภายใน และเป็นทุนจากภายในให้คนหยิบไปใช้ในชีวิตประจำวัน “Habitus” จึงเป็นโครงสร้างที่ยืดหยุ่น ยิ่งสะสมนานก็ยิ่งดูเหมือนเป็นธรรมชาติ ทั้งนี้ การสั่งสมประสบการณ์ของมนุษย์จะเพิ่มขึ้นผ่านการกระทำของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมทางประวัติศาสตร์กับโครงสร้างทางสังคม เช่น เศรษฐกิจ ชนชั้น เชื้อชาติ ครอบครัว และเพศ

บูร์ดิเยอร์เห็นว่าวงการข่าวหรือสนามข่าว (Journalistic field) สูญเสียความเป็นอิสระ เพราะข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ เช่น การโฆษณา ความเป็นเจ้าของธุรกิจสื่อ ข้อจำกัดการเมือง และผลกระทบต่อการผลิตวัฒนธรรมการสื่อข่าว ดังนั้นการจะทำความเข้าใจสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในวงการข่าว จึงต้องเข้าใจระดับความเป็นอิสระของสถาบัน ทั้งในระดับสนาม/วงการ, ภายในสนาม/วงการ และระดับความอิสระของผู้พิมพ์เผยแพร่ รวมทั้งเข้าใจระดับของบริเวณทางสังคมภายนอกอย่างการเมือง เศรษฐกิจที่ทับซ้อนหรือขยายเข้าไปในพื้นที่วงการข่าวด้วย

ทั้งนี้ ทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมจะแตกต่างกันไปในแต่ละสนาม/วงการ แต่ภายในสนามข่าว ทุนทางเศรษฐกิจจะแสดงออกในรูปของยอดจำหน่าย รายได้โฆษณา เรตติ้งของผู้ชม ขณะที่ทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในองค์กรข่าวอาจปรากฏในรูปบทความแสดงความคิดเห็นที่เฉียบแหลม การรายงานข่าวเจาะลึก และรางวัลผลการปฏิบัติงานอย่างพูลิตเซอร์

นอกจากนี้ สนามแต่ละสนามยังถูกสร้างขึ้น โดยล้อมรอบด้วยทุนและพลังภายนอกที่อยู่ในตำแหน่งตรงข้ามกัน โดย “autonomous pole” หมายถึง ทุนที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงในสนาม/วงการนั้น ๆ เช่น ทักษะทั้งศาสตร์และศิลป์ในการทำข่าว ส่วน “heteronomous pole” หมายถึง พลังภายนอกที่ส่งผลต่อสนามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งในกรณีสนามข่าว พลังภายนอกที่ว่าก็คือพลังเศรษฐกิจและการเมืองนั่นเอง

ในแต่ละสนามจึงเต็มไปด้วยการดิ้นรนต่อสู้ที่ปัจเจกบุคคล และองค์กรต้องแข่งขันกัน ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว เพื่อรักษาทุนที่พวกตนครอบครองไว้ และจะเกิดแรงต่อต้านชัดเจน ถ้าผู้กระทำการ (Agent) ย้ายจาก “heteronomous” มาที่ “autonomous”

ในการวิเคราะห์การปรับตัวของสื่อมวลชน ยังต้องคำนึงถึงสนามทางสังคม (Social fields) ซึ่งก็คือ กฎภายในขององค์กร ผู้ใช้เล่นตามกติกาของพื้นที่หรือตามที่ตนเรียนรู้หรือตามกฎของตนเอง ในสนามข่าว รูปแบบการเล่าเรื่อง การรวบรวมข่าวสารเป็นปัจจัยที่กำหนดโครงสร้างของกฎ โดยอาจเรียกกฎนี้ว่า “Regime of objectivity”

ผู้วิจัยยังทบทวนอิทธิพลทางเศรษฐกิจต่อวงการข่าวต่อไปว่า การปฏิรูปทุนนิยมทำให้ธุรกิจสื่อสารมวลชนมุ่งแสวงหาผลกำไรเป็นหลัก เกิดการต่อต้านสหภาพต่อต้านภาคสาธารณะ โดดเดี่ยวชนชั้นแรงงานและคนยากจน สื่อเน้นการจัดกิจกรรมพิเศษ ขายโฆษณา โฆษณาแฝง หากำไรระยะสั้นจากการทำข่าว บริการธุรกิจ ข่าวซุบซิบนินทาคนดัง ใช้เนื้อหาข้ามสื่อ ลดจำนวนนักข่าว ซึ่งปรากฏการณ์ที่องค์กรข่าวกลายเป็นธุรกิจมากขึ้น ตกอยู่ใต้อิทธิพลทุนมากขึ้นนี้เป็นผลมาจากการปฏิรูปเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal) ที่ขับเคลื่อนผ่านกฎหมายการเงิน การแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นเอกชน การแพร่กระจายของข่าวสาร และเทคโนโลยีการสื่อสาร การไหลของเงิน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทุนอย่างไม่เคยปรากฏขึ้นมาก่อน จนกล่าวได้ว่าในช่วง 1980-1999 บริษัทสื่อในสหรัฐอเมริกาต่างเรียนรู้ที่จะมีวินัยกับตนเอง หรือมีเข็มนั้นก็จะสูญเสียการสนับสนุนจากผู้ถือหุ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังทบทวนแนวคิดความฉลาดของฝูงชน (Wisdom of Crowds) ซึ่งหมายถึงการที่คนมีความถนัดต่างกัน ช่วยกันคิดและทำให้เกิดกระบวนการคิดสาธารณะ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่่วงการ

สื่อสารมวลชน โดยอธิบายว่า สื่อใหม่ช่วยให้พลังความฉลาดของฝูงชนเด่นชัดขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ เว็บไซต์ที่ทำให้คนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความรู้ ถ่ายทอด แพร่กระจาย ลดกำแพงความคิดระหว่างชนชั้น คนมีความสามารถในการเข้าถึงข่าวสารความรู้อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะของเว็บ 2.0 ที่ทำให้ผู้ใช้ (User) กับผู้สร้างเนื้อหา (Provider) เกิดขึ้นภายในคนเดียว

ระบบนิเวศสื่อแบบใหม่นี้ทำให้การจ้างงานนักข่าว บรรณาธิการ โปรดิวเซอร์กลายเป็นสิ่งไม่จำเป็นมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะปัจเจกสามารถแลกเปลี่ยนและผลิตข่าวสารที่ตนถนัดได้ อีกทั้งยังทำให้เกิดปรากฏการณ์นักข่าวพลเมืองอีกด้วย

การเลิกจ้างนักข่าวจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคู่ขนานไปกับการพัฒนาสื่อใหม่ เว็บไซต์บล็อก และเครือข่ายสื่อสังคม จนกล่าวได้ว่าระบบภูมิทัศน์สื่อใหม่ทำให้สถาบันหนังสือพิมพ์ ข่าวทีวี วิทยุออนไลน์ ขณะสื่อใหม่ที่ช่วยให้มือสมัครเล่นส่งข่าวสารของพวกเขาได้กำลังเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ทฤษฎีสุนามของปีแอร์ บูร์ดิเยอร์เป็นกรอบการวิเคราะห์ทางทฤษฎี โดยศึกษาที่ระดับจุลภาค เช่น การทำงานของนักข่าว ทั้งนักข่าวพลเมืองและนักข่าวอาชีพ และระดับมหภาค คือ โครงสร้างสถาบันสื่อ เพราะผู้วิจัยเชื่อว่าการเลิกจ้างนักข่าวและการเกิดขึ้นของชุมชนออนไลน์ต้องการคำอธิบายในบริบทที่กว้างขึ้น ทั้งบริบททางวัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ โดยจะศึกษาว่าสถาบันข่าวเปลี่ยนแปลงอย่างไร ปัจจัยใดที่เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ผลการวิจัยพบว่า ภายใต้ภูมิทัศน์สื่อแบบใหม่ บทบาทของนักข่าวพลเมืองจะเพิ่มมากขึ้น นอกจากข่าวจากพลเมืองจะมีความสด ความไว เป็นเรื่องราวที่เล่าโดยผู้เห็นเหตุการณ์โดยตรง (First-hand account) แล้ว ข่าวของนักข่าวพลเมืองยังให้มุมมองที่หลากหลาย (Multi-perspectival news) ต่างจากข่าวของนักข่าวอาชีพ เนื่องจากพลเมืองมีความชำนาญและประสบการณ์ที่หลากหลายกว่านั่นเอง

การรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองยังลดการผูกขาดอำนาจในการตัดสินใจของบรรณาธิการ ซึ่งมักจะนำคุณค่าวัฒนธรรมการทำข่าวและมาตรฐานวิชาชีพมาจำกัดความหลากหลายของข่าวให้อยู่ภายใต้กรอบคุณค่าข่าว ซึ่งเป็นหลักคิดของนักข่าวในการทำหน้าที่ผู้เฝ้าประตูข่าวสาร ผลที่ตามมา คือ สื่อมวลชนอาชีพจะลดบทบาทลง กลายเป็นผู้ดูแล (Curator) และผู้รวบรวม (Aggregator) ข่าวสาร

นอกจากนี้ การที่คลิปลิวิดีโอจากนักข่าวพลเมืองแพร่กระจายไปทั่วโลก ยังทำให้เกิดการขยายระดับการเป็นสื่อกลางที่สามารถมองเห็น ทำให้เกิดการกำหนดขอบเขต/พรมแดนระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวในมิติใหม่ๆที่ทวีความซับซ้อนขึ้นอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเชื่อว่านักข่าวพลเมืองไม่ได้มาแทนที่นักข่าวอาชีพ แต่การเลิกจ้างนักข่าวและการเกิดขึ้นของนักข่าวพลเมือง ทำให้บริบททางสถาบันสื่อสารมวลชนเปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยยังวิเคราะห์ต่อไปว่าการทำงานของนักข่าวพลเมืองไม่มีค่าตอบแทน ดังนั้นสิ่งที่เป็แรงขับให้ประชาชนซึ่งเป็นพลเมืองที่อยู่ในประเทศทุนนิยมที่พัฒนาแล้วอย่างอังกฤษ สหรัฐอเมริกาเป็นนักข่าวพลเมืองที่ต้องใช้เวลาและแรงงานในการผลิตข่าวสารอาจจะมาจากการที่คนเหล่านี้เป็นสมาชิกของสังคมบริโภคที่บีบบังคับให้ปัจเจกบุคคลต้องผลิตตัวเองในฐานะสินค้า ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องมีก่อนการมีส่วนร่วมในชีวิตทางสังคม

ในนัยนี้ ยูทูบ (You Tube) และกูเกิล (Google) จึงกลายเป็นแพลตฟอร์มที่เป็นสื่อกลางระหว่างมวลชนมือสมัครเล่นที่ต้องการมีชื่อเสียงกับองค์กรธุรกิจสื่อ ทำให้สื่อใหม่เหล่านี้กลายมาเป็นผู้ประกอบการอินเทอร์เน็ตในตลาดทางเลือกสำหรับผู้ที่ไม่คิดว่าต้องการชื่อเสียง ซึ่งหากสิ่งนี้เป็นความจริง มันจะส่งผลสำคัญมากต่อวงการข่าวซึ่งปัจจุบันมีสภาพเหมือนจมอยู่ใต้น้ำพร้อมแรงงานที่กำลังมองหาการจ้างงาน

ภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าองค์กรข่าวได้รับผลกระทบมากทั้งระดับจุลภาคและมหภาค โดยในระดับสถาบัน องค์กรข่าวถูกบีบบังคับจากแรงกดดันทางธุรกิจให้พัฒนาความสัมพันธ์กับสื่อในเครือเดียวกัน หรือกับคู่แข่ง เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเนื้อหาเพื่อลดต้นทุนการผลิต เช่น ในแคนาดา บริษัท CanWest Global ถอนหนังสือพิมพ์ในเครือออกจากโครงการความร่วมมือแลกเปลี่ยนเนื้อหาระหว่างกันที่ Canadian Press ก่อตั้งขึ้น เพื่อจัดทำระบบเนื้อหาภายในของตนขึ้นมาเองในชื่อว่า “wire service” ทำให้เนื้อหาบนสพ./สื่อในเครือมีศูนย์กลางการผลิตเนื้อหาอยู่ที่เดียว เกิดการสร้างรูปแบบ นำเสนอข่าวแบบแพคเกจที่ถูกนำไปใช้ซ้ำ ๆ โดยสื่อที่เป็นสมาชิก และเปลี่ยนคำว่า “publisher” บนหน้าหนังสือมาเป็น “general manager” แทน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้จึงเป็นตัวอย่งที่สะท้อนความเป็นอิสระของนสพ.ที่เสื่อมโทรมลงได้เป็นอย่างดี

ส่วนในระดับห้องข่าว ความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างส่งผลต่อวงการนักข่าวเช่นกัน นอกจากโดนเลิกจ้าง นักข่าวที่ยังมีงานทำก็ต้องทำงานหนักขึ้น ต้องโพสต์เนื้อหาลงเว็บ ถ่ายงาน ทั้งในรูปแบบภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว อัปเดตลงบล็อก รายงานสดผ่านทวิตเตอร์ อัปเดตข่าวลงอินเทอร์เน็ต เนื่องจากสื่อลดจำนวนคนทำงานลง และมีนโยบายลดต้นทุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น มีการจ้างงานจากภายนอกเพื่อให้ทำงาน

เป็นครั้งคราวแทนที่จะจ้างประจำ จ้างนักข่าวไม่เต็มเวลาเมื่อต้องการรายงานข่าวต่างประเทศ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าไม่ได้เป็นเพราะการเกิดขึ้นของนักข่าวพลเมืองที่สามารถทำข่าวได้หลากหลาย เพราะนักข่าวพลเมืองไม่ได้มาแทนที่นักข่าวอาชีพ และไม่ใช้เพราะอินเทอร์เน็ตที่ทำให้การขาดแคลนข่าวสารหมดไป เพราะถึงอย่างไรอินเทอร์เน็ตก็ไม่ได้มาแทนที่การทำงานในสนามข่าว แต่เป็นเพราะงานของนักข่าวเองที่กำลังถูกท้าทายและตั้งคำถาม

ปัจจุบันการผลิตสื่อถูกจำกัดด้วยพลังทางการตลาด ภายใต้การควบคุมขององค์กรสื่อและเจ้าของ ซึ่งเป็นชนชั้นนำของสังคมที่มักจะไม่สนใจเสียงวิจารณ์ว่าสื่อในปัจจุบันได้กลายเป็นสื่อเชิงพาณิชย์แสวงหาผลกำไรเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังเกิดการผูกขาดตลาด ซึ่งเป็นผลมาจากเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ที่ให้ความสำคัญกับปัญหาการครอบงำสื่อ ทำให้เกิดการจำกัดการแข่งขัน รัฐไม่สนใจปัญหาต้นทุนซึ่งสูงมากในยามแรกเข้าตลาดของผู้ผลิตสื่อหน้าใหม่

การหาข่าวประจำวันของนักข่าวอาชีพตั้งอยู่บนพื้นฐานความน่าเชื่อถือตามลำดับชั้นสายการบังคับบัญชา ทำให้เกิดการผลิตซ้ำชุดข้อเท็จจริงและระบบคุณค่าที่สนับสนุนกลุ่มผลประโยชน์หลักในสังคม ทั้ง ๆ ที่สื่อควรเสนอข่าวจากส่วนอื่น ๆ ของสังคม รวมทั้งใช้แหล่งข่าวหลากหลาย เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจและตีความปัญหาที่เกิดขึ้น ข่าวของนักข่าวอาชีพจึงไม่ได้ถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นกลาง แต่ถูกสร้างขึ้นทางสังคม เพื่อผลิตซ้ำกลุ่มผลประโยชน์ทางสังคม ข่าวจากนักข่าวอาชีพจึงเป็นข่าวที่ถูกกำหนดกรอบข่าวโดยหน่วยงานราชการ ทำให้เกิดการพึ่งพาข้าราชการ และจำกัดประเภทของข่าวสารที่นักข่าวเข้าใจในฐานะ “ข่าว” การรวบรวมข่าวสารของนักข่าวที่แท้แล้วก็คือ การรวบรวมข่าวสารที่ถูกสร้างขึ้นโดยตัวแทนหน่วยงานราชการและฝ่ายประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐกิจเอกชนนั่นเอง

ผลที่เกิดขึ้นกับองค์กรข่าวในขณะนี้ คือ ต้องปรับตัวเป็นองค์กรข่าวขนาดเล็ก ใช้ความชำนาญสูง ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีแนวโน้มจะเลิกจ้างบุคลากร ปรับเนื้อหา ทำข่าวด่วน 24 ชั่วโมง โดยอาศัยงานจากนักข่าวพลเมือง ฉะนั้นในขณะนี้นักข่าวพลเมืองถูกบูรณาการในฐานะพลังการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่ส่งผลต่อการปรับตัวขององค์กรสื่อ

ผลวิจัยยังชี้ให้เห็นความเข้าใจผิดที่ว่าหนังสือพิมพ์กำลังลำบาก เพราะสิ่งพิมพ์แพงเกินไปสำหรับการดำเนินการทางธุรกิจ โดยผู้วิจัยกล่าวว่าข้อความนี้เป็นจริงบางส่วน เพราะส่วนที่แพงที่สุดในการทำธุรกิจหนังสือพิมพ์ไม่ใช่หนังสือพิมพ์ แต่คือ ตัวบุคคล นอกจากนี้ สื่อออนไลน์มีส่วนทำให้ประชาชนเข้าถึงข่าวสารได้ง่ายขึ้น แต่สื่อออนไลน์ไม่ได้มีบทบาทในการกำหนดประเด็นในการรายงานข่าว

โดยสรุปงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่แรงงาน การปรับรื้อโครงสร้างองค์กรข่าวของสื่อกระแสหลัก หลังการเกิดขึ้นของสื่อใหม่โดยใช้ทฤษฎีสุนามของปีแอร์ บูร์ดิเยอร์เพื่อศึกษาทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค ผลการศึกษาพบว่า นักข่าวในยุโรปและอเมริกากำลังเผชิญปัญหาการเลิกจ้างงาน เนื่องจากระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ และการเกิดขึ้นของสื่ออินเทอร์เน็ตที่กระตุ้นให้เกิดปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมือง นักข่าวพลเมืองถูกบูรณาการในฐานะพลังการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่ส่งผลต่อการปรับตัวขององค์กรสื่อ ที่น่าสนใจคือการรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองไปลดการผูกขาดอำนาจในการตัดสินใจของบรรณาธิการ ซึ่งนำคุณค่าทางวัฒนธรรมการทำข่าวและมาตรฐานวิชาชีพมาจำกัดความหลากหลายของข่าวให้อยู่ภายใต้กรอบคุณค่าข่าว ซึ่งเป็นหลักคิดของนักข่าวในการทำหน้าที่ผู้เฝ้าประตูข่าวสาร ผลที่ตามมาคืออำนาจในการเป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสารเกิดการสั่นคลอนและเปลี่ยนแปลงไป โดยผู้วิจัยเชื่อว่านักข่าวอาชีพสื่อมวลชนอาชีพจะลดบทบาทในการผลิตและควบคุมการแพร่กระจายข่าวสารจนกลายมาเป็นผู้ดูแล และผู้รวบรวมข่าวสารแทน

2) งานวิจัยเรื่อง “Situated, Embodied and Political Expressions of Citizen Journalism” (Blaagaard, 2013) มุ่งศึกษาคุณค่าของวารสารศาสตร์พลเมือง โดยใช้แนวคิดทางวารสารศาสตร์ เริ่มจากการทบทวนแนวคิดความเป็นกลางว่าเป็นวาทกรรมที่ในประวัติศาสตร์วารสารศาสตร์เองก็มีทั้งวาทกรรมชัดเจน วาทกรรมทางเลือกต่อวาทกรรมหลักดังกล่าว โดยนักวิชาการจำนวนหนึ่งมองว่าความเป็นกลางเป็นมรดกตกทอดของสำนักปฏิฐานนิยมที่อ้างความชอบธรรมทางวารสารศาสตร์ เป็นวารสารศาสตร์กระแสหลักในยุคปลายศตวรรษที่ 19 ก่อนจะพัฒนามาเป็นวารสารศาสตร์เชิงวิทยาศาสตร์ วารสารศาสตร์แมนตรง การรายงานข่าวโดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นผู้ช่วย ส่วนอีกกลุ่มมองว่า ความเป็นกลางเป็นอุดมคติที่ไม่สามารถทำได้

ปัจจุบันแนวคิดความเป็นกลางกำลังถูกท้าทายโดยวารสารศาสตร์เพื่อสาธารณะและวารสารศาสตร์พลเมือง ทำให้เกิดคำถามต่อความสำคัญของการรายงานข่าวแบบวัตถุวิสัย ซึ่งนักข่าวอยู่ตรงกลางระหว่างสังคมกับเรื่องที่จะรายงาน

ผู้วิจัยทบทวนว่าความเป็นกลางมีความสำคัญในการรายงานข่าวในมิติทางประวัติศาสตร์อย่างไร โดยชี้ให้เห็นว่าความเป็นกลางเป็นฐานความเข้าใจของนักข่าวตะวันตกในเรื่องการปฏิบัติ/การรายงานและหน้าที่ต่อสังคม แต่ความเป็นกลางเป็นคนละเรื่องกับความเป็นวัตถุวิสัยทางวิทยาศาสตร์ (Scientific objectivity) เพราะเป็นเรื่องของธรรมเนียมนิยม และเป็นเรื่องแนวทางปฏิบัติของการรายงานข่าวมากกว่าเป็นอุดมการณ์

ลำดับต่อมาผู้วิจัยชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการรายงานข่าวแบบดั้งเดิมกับวารสารศาสตร์สาธารณะและวารสารศาสตร์พลเมืองที่พยายามกระจายอำนาจให้ผู้อ่านมากกว่าจะรวมอำนาจการสื่อสารไว้ที่นักข่าวอย่างที่การรายงานข่าวแบบดั้งเดิมทำ ทำให้วารสารศาสตร์พลเมืองอยู่ในฐานะคู่ตรงข้ามของวารสารศาสตร์กระแสหลักและการรายงานข่าวแบบวัตถุวิสัย และเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้วารสารศาสตร์พลเมืองถูกโจมตี เนื่องจากการรายงานที่เป็นอัตวิสัยของนักข่าวพลเมืองไม่ใช่ความเป็นมืออาชีพในอุดมคติ

ผู้วิจัยใช้แนวคิดการรู้เท่าทันทางอารมณ์ (Emotional literacy) ของ Orbach มาอธิบายว่าอัตวิสัยเป็นสิ่งที่นักข่าวต้องการในการรายงานข่าว โดยเฉพาะในบริบทสื่อใหม่ที่ทำให้แนวคิดเรื่อง “Journalism of attachment” กลายเป็นสิ่งจำเป็นมากกว่าความเป็นกลาง ความเป็นจริง และความยุติธรรม และย้ำว่าทักษะพื้นฐานทางวารสารศาสตร์ที่ต้องการในปัจจุบัน คือ การมีส่วนร่วมและการสนทนา นักข่าวต้องการการเชื่อมต่อกับประชาชน และมีบทบาทเป็นผู้ดูแล (Curator) เนื้อหา

ส่วนแนวคิดวารสารศาสตร์พลเมือง ผู้วิจัยเห็นว่าวารสารศาสตร์พลเมืองเป็นการเปลี่ยนแปลงจุดเน้นของแนวการปฏิบัติทางวารสารศาสตร์ โดยเปลี่ยนแปลงการรายงานข่าวแบบวัตถุวิสัยมาเป็นอัตวิสัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหาวารสารศาสตร์พลเมืองโดยใช้กรณีศึกษาซึ่งแยกตามประเด็น จำนวน 3 กรณีศึกษา คือ การรายงานข่าววิกฤต ประเด็นการเมือง และการเล่าเรื่องด้วยภาพ

ผลการศึกษามีดังนี้

1) กรณีการรายงานข่าววิกฤต ศึกษาจากภาพถ่ายที่ถ่ายด้วยโทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นข่าวการตายของ Ian Tomlinson ระหว่างการสลายชุมนุมที่ลอนดอนในเหตุการณ์ G20 ในปี 2009

นักข่าวพลเมืองเป็นผู้ถ่ายภาพถ่ายขณะ Tomlinson เดินตัดผ่านมาทางด้านหน้ากลุ่มตำรวจ ซึ่งจูงสุนัขตำรวจพร้อมถือไม้กระบอง วิดีโอแสดงให้เห็นว่าเขาถูกตำรวจใช้ไม้ตีด้านหลังจนเสียหลักล้มลงกับพื้น และมีคนเข้ามาช่วยพยุง อย่างไรก็ตาม Tomlinson ได้ลุกขึ้นหลังจากนั้น ก่อนจะล้มลงและเสียชีวิต คลิปวิดีโอดังกล่าวถูกเผยแพร่ในโลกออนไลน์ และนสพ. Guardian ได้นำไปประกอบการรายงานข่าว และส่งนักข่าวไปติดตามข้อเท็จจริงต่อ จนได้ข้อเท็จจริงว่า Tomlinson เสียชีวิตเพราะเลือดออกภายใน มิใช่หัวใจล้มเหลวอย่างที่เชื่อกันในตอนแรก

การรายงานข่าวดังกล่าวถือเป็นปฏิบัติการของนักข่าวพลเมืองในฐานะตัวแทนผู้ประท้วงและความพยายามนำเสนอความจริงอีกฝั่งหนึ่ง ซึ่งสะท้อนการกำหนดกรอบ (Re-frame) “ความจริงทางวารสาร

ศาสตร์”ในรูปแบบใหม่ ขณะที่ชาว Tomlinson ที่สื่อกระแสหลักรายงานถูกวิจารณ์ว่าเป็นการรายงานข่าวที่เป็นนามธรรม ขาดความเป็นมนุษย์ ขาดการสร้างความสนใจและการมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ เพราะเน้นที่วาทกรรมทางการเมืองและการเข้าควบคุมของตำรวจ ให้มุมมองผู้ประท้วงในฐานะผู้ปลุกปั่นความรุนแรง นำราคาสูงมากกว่าเป็นผู้กระทำทางการเมือง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการรายงานข่าวจากมุมมองของนักข่าวพลเมือง (พยาน) ในกรณีนี้ทำให้เกิดพื้นที่ที่เป็นประชาธิปไตย โดยล้มล้างการผูกขาดอำนาจของสื่อโทรทัศน์ อย่างไรก็ตาม นักข่าวพลเมืองก็ต้องอาศัยสื่อกระแสหลัก เพื่อให้ “เสียง” ของพวกเขา “ถูกได้ยิน” ในท้ายที่สุดอยู่ดี

2) ศึกษาการรายงานข่าวของสื่อวารสารศาสตร์พลเมืองออนไลน์ 4 แห่ง คือ แพลตฟอร์ม Storyful ซึ่งนักข่าวพลเมืองเป็นเจ้าของ มีผู้ดูแลทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงและแชร์เนื้อหา บล็อก Global Voices ซึ่งมีนักข่าวประมาณ 300 คนอัปโหลดข้อเขียน วิดีโอจากทั่วโลก เพื่อเล่าเรื่องราวของประชาชนและสถานที่ที่สื่อมักจะละเลย เว็บไซต์ Budget Jam และ CrisisJam ผลการวิจัยพบว่า นักข่าวพลเมืองในกลุ่มนี้ปฏิเสธบทบาทผู้เฝ้าประตูข่าวสารของสื่อกระแสหลัก และเรียกร้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็นในพื้นที่ใหม่ ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าความเป็นอิสระจากพรรคการเมือง ทำให้สื่อพลเมืองกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสมดุลของวาระข่าวสารใหม่ๆ

3) วิเคราะห์วิดีโอแสดงความคิดเห็นออนไลน์ เช่น You Tube’s debates และการกระจายเสียงแพร่ภาพออนไลน์ที่ช่วยให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการอภิปรายถกเถียงและก่อให้เกิดผลกระทบทางอารมณ์และความรู้สึกตามมา ตัวอย่างที่ดีในกรณีนี้ คือ หนังสือ Fitna ของกลุ่มชาวจัดต่อต้านมุสลิม ซึ่งสร้างขึ้นโดยนักการเมืองชาวต่างชาติในปี 2008

ปัจจุบันเมื่อพิมพ์ชื่อ Fitna ในเสิร์ชเอนจินของยูทูป ผู้ชมทั่วโลกจะสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือทั้งหมดในปริมาณมหาศาล สามารถทำคลิปภาพยนตร์โต้ตอบด้วยการตัดต่อ และอัปโหลดภาพนำมา믹ซ์ขึ้นใหม่ เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาภาพยนตร์และนโยบายหลอมรวมอัตลักษณ์ของรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ รวมถึงเกิดการโต้แย้งเกี่ยวกับประเด็นทางศาสนาที่ปรากฏในภาพยนตร์ในรูปแบบสื่อภาพยนตร์สั้น และคลิปวิดีโอ

ส่วนใหญ่แล้ววิดีโอที่ทำโต้ตอบหนังสือนี้จะมีกระบวนการทำซ้ำในแบบเดียวกัน คือ ใช้การผลิตแบบผสมผสาน (Mix and Match) โดยเอาตัวละครทางการเมืองและภาพฟุตบอลที่โพสต์ไปก่อนหน้านี้มาจัดเรียงใหม่ บางคนเสนอวิดีโอบันทึกสารส่วนตัวที่มีต่อภาพยนตร์โดยไม่ตัดต่อ

สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนปรากฏการณ์ที่สื่อใหม่และเทคโนโลยีการสื่อสารเอื้อให้เกิดการโต้เถียงสาธารณะ โดยประชาชนแต่ละคนมีเสียงที่เท่ากัน แต่ที่สำคัญมากกว่านั้น คือ ประชาชนมี “ภาพ” นำสารซึ่งเชื่อมต่อการสร้างความรู้สึกและอัตวิสัยในการมีส่วนร่วมของผู้ชม

พลังของภาพในการเป็นสื่อกลางยังเห็นได้ชัดเจนจากกรณีที่ผู้คนนำภาพการเสียชีวิตของเนดา (หญิงสาวชาวอิหร่านที่ถูกเจ้าหน้าที่ยิงขณะร่วมเดินขบวนประท้วงผลการเลือกตั้งประธานาธิบดี) ไปทำซ้ำนับพัน ๆ รูปแบบ ก่อนอัปโหลดในเว็บสาธารณะ และส่งอีเมลให้สื่อมวลชนในซีกโลกตะวันตก จนข่าวการตายของเธอปรากฏในสื่อหลักนานาชาติ จนกล่าวได้ว่าขณะที่สื่อกระแสหลักรายงานเหตุการณ์เสียชีวิตของเนดา ผู้ชมในอินเทอร์เน็ตได้พัฒนามุมมอง ความคิดเห็นของตนต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก่อนจะอัปโหลดภาพยนตร์ ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหวอื่น ๆ เพื่ออธิบายการตายของเนดาในบริบทต่าง ๆ เพื่อแสดงความเศร้าโศกต่อการเสียชีวิตของเนดา

ภาพการตายของเนดาได้กลายเป็นสัญลักษณ์ทางเนื้อหาและอารมณ์ที่หลากหลายมากมาย อาทิ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสื่อเก่า สื่อใหม่ สิทธิเสรีภาพของสตรี ฯลฯ

เมื่อศึกษางานของนักข่าวพลเมืองกลุ่มนี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่างานเหล่านี้สะท้อนความกระตือรือร้น ความตื่นตัว และความเสรีของนักข่าวพลเมืองที่มีมากกว่าสื่อหลัก ทั้งยังมีการเชื่อมต่อกับความเชื่อทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนเกิดการรับรู้โดยตรงผ่านภาพและเสียงอาจทำให้การถกเถียงที่เกิดขึ้นตามมามีทิศทางไปในทางที่สร้างความเกลียดชังระหว่างผู้ที่มีความคิดที่ตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง เช่น กรณีภาพยนตร์ Fitna และ Danish Cartoon ที่บานปลายไปสู่ความขัดแย้งในเวลาต่อมา

งานวิจัยแสดงให้เห็นว่านักข่าวพลเมืองกลุ่มแรกใช้ประโยชน์จากสื่อกระแสหลักเพื่อทำให้สารแพร่กระจาย กลุ่มสองเน้นที่แพลตฟอร์มออนไลน์ เครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ที่เสรี กลุ่มสามใช้สื่อออนไลน์เป็นฐานในการเผยแพร่ข่าวสาร

3) งานวิจัยเรื่อง “Preconditions for Citizen Journalism: A Sociological Assessment” (Watson, 2011) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของวารสารศาสตร์พลเมืองเพื่อนำเสนอเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการเกิดขึ้นของนักข่าวพลเมืองในสังคมร่วมสมัย

ใช้แนวคิดทฤษฎีค่อนข้างหลากหลาย ได้แก่ แนวคิด Active audience แนวคิด Cyberculture (Bell, 2001) แนวคิดวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม แนวคิด Organizational Transition ของ Richard Beckhard & Harris (1987) ทฤษฎี Uses & Gratification ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด และแนวคิดวารสารศาสตร์พลเมือง ซึ่งแบ่งนักข่าวพลเมืองเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ นักข่าวพลเมืองอิสระ ทำทุกขั้นตอนในกระบวนการรายงานข่าวเอง ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรข่าว นักข่าวอาชีพ และมีระบบการเผยแพร่เอง ส่วนกลุ่มหลังเป็นนักข่าวพลเมืองไม่อิสระ พึ่งพาองค์กรสื่ออื่น ๆ ในการเผยแพร่ข่าวของตน

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดวารสารศาสตร์พลเมืองมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์เอกสารและกรณีศึกษา โดยทบทวนและศึกษาบทความทางวิชาการเกี่ยวกับวารสารศาสตร์พลเมือง และศึกษาเหตุการณ์วารสารศาสตร์พลเมืองในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย

ผลการศึกษาพบว่า เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของวารสารศาสตร์พลเมืองมี 4 ประการ คือ เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ผู้รับสารที่กระตือรือร้น ประสบการณ์การมีชีวิตรอยู่ภายใต้วัฒนธรรมดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างการจ้องครขององค์กรข่าว

1. เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า โดยเฉพาะดิจิทัลเทคโนโลยี ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดที่เชื่อว่าเทคโนโลยีสามารถสร้างเงื่อนไขที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้

ครั้งหนึ่งเทคโนโลยีเคยเปลี่ยนองค์กรข่าวจากฐานการผลิตที่เป็นสิ่งพิมพ์มาสู่ยุค Virtual age หรือยุคเสมือนจริงที่ทำให้เกิดการบริโภคแบบมวลชนผ่านโทรทัศน์ วิทยุ และภาพยนตร์ มาวันนี้การผลิตข่าวก้าวสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร ยุคที่สื่อมวลชนหันกลับมาสนใจการสื่อสารของบุคคล

การขยายตัวของข่าวทำให้ประชาชนธรรมดาเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิต และแพร่กระจายข่าวออนไลน์ โดยมีนวัตกรรมที่สำคัญ คือ การเข้าถึงและการใช้อินเทอร์เน็ต

การใช้อินเทอร์เน็ตกลายเป็นนิสัยทางสังคม (Social habit) ที่คนทำเป็นกิจกรรมพื้นฐาน และกลายเป็นกิจวัตรประจำทุกวัน แพลตฟอร์มออนไลน์ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงเป้าหมายทางการสื่อสารโดยใช้บล็อกและเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม บล็อกเป็นพื้นที่สำคัญที่นักข่าวพลเมืองใช้ในการเผยแพร่ข่าวของตน ทำให้ประชาชนแสดงบทบาทที่กระตือรือร้นในกระบวนการรวบรวม รายงาน ค้นหา วิเคราะห์ และเผยแพร่ข่าว

บล็อกกลายเป็นแพลตฟอร์มที่นักข่าวพลเมืองนิยมใช้ ลำดับต่อมา คือ เว็บไซต์ เครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เกิดวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นผลที่สำคัญของการพัฒนาเว็บ 2.0 ทำให้เกิดแอปพลิเคชันต่าง ๆ บนอินเทอร์เน็ต และเกิดการดำเนินงานร่วมกันของสาธารณชน (Public collaboration) ตลอดจนการแลกเปลี่ยนข่าวสาร เกิดการมีส่วนร่วมของสาธารณชน ซึ่งปรากฏการณ์นี้เชื่อมกับการพัฒนาเว็บไซต์ เครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมอย่าง Facebook, Twitter, Flickr ซึ่งเป็นสื่อที่นักข่าวพลเมืองใช้ในการรายงานข่าววิกฤติทั้งสิ้น เช่น เหตุระเบิดที่มูมไบ และการประท้วงที่ประเทศอิหร่าน ตุนิเซีย อียิปต์

เว็บไซต์เครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์เป็นแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ช่วยให้ปัจเจกบุคคลสามารถลงทะเบียนและเป็นเจ้าของพื้นที่การสื่อสาร เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับทั้งโลก แลกเปลี่ยนและสื่อสารกันในบริบทสภาพแวดล้อมออนไลน์ เกิดการแพร่กระจายข่าวสาร และช่วยให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ดังกรณีที่เกิดขึ้นที่อียิปต์ในปี 2011 รัฐบาลอียิปต์สั่งปิดอินเทอร์เน็ตเพื่อมิให้ผู้ประท้วงสื่อสาร และป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่กระจายข่าวสารที่สนับสนุนผู้ชุมนุมประท้วงสู่ประชาคมโลก แต่ก็ไม่สามารถสกัดกั้นความพยายามของประชาชนในการใช้บล็อกและเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ ช่องทางการสื่อสารเหล่านี้จึงสำคัญมากสำหรับนักข่าวพลเมืองที่ไม่ได้อยู่ในสังกัดองค์กรสื่อ (เป็นปัจเจกบุคคล) เนื่องจากทำให้พวกเขาสื่อสารกับคนทั้งโลกได้โดยไม่ต้องมีความรู้เฉพาะทางอย่างใช้ภาษา HTML และสามารถเข้าใช้หรือเข้าถึงได้อย่างสะดวกผ่านอุปกรณ์การสื่อสารที่พกพาได้อย่างโทรศัพท์เคลื่อนที่ หรือแท็บเล็ต

2. ผู้รับสารที่กระตือรือร้น ต้นตัว ผู้วิจัยวิเคราะห์ผู้รับสารในฐานะ “ผู้กระทำการ” หรือ “agents” ร่วมกับพิจารณาผู้รับสารด้วยกรอบทฤษฎี Uses & Gratifications Model ที่เชื่อว่าปัจเจกบุคคลมีความต้องการ หรือมีแรงขับอยู่เบื้องหลังการใช้และบริโภคสื่อ นั่นคือ ผู้ใช้สื่อจะเกิดความพอใจเมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองและบรรลุเป้าหมายในการใช้สื่อ

สำหรับผู้รับสารที่เป็นนักข่าวพลเมือง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวพลเมืองกับนักข่าว และประชาชนที่เป็นแหล่งข่าวทำให้วารสารศาสตร์พลเมืองไม่ใช่แค่เครื่องมือการสื่อสาร แต่เป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการสร้างความผูกพันทางสังคม (Social engagement) ที่ส่งผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการพูด การฟัง การโพสต์ข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข่าวพลเมือง รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่ต้องการให้เห็นข่าวหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารเป็นการเฉพาะ

ผู้วิจัยอ้างอิงถึง Hermida (2011) ที่กล่าวว่า กลุ่มผู้รับสารที่กระตือรือร้นอยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางระหว่างผู้รับสารที่เฉื่อยชา (Passive receivers) กับผู้ผลิตเนื้อหาที่กระตือรือร้น (Active creators of content) กลุ่ม

รับสารที่กระตือรือร้นมีลักษณะเป็น “ผู้ริเริ่มความคิด” (Idea generators) ผู้สังเกตเห็นเหตุการณ์ที่มีคุณค่า ชาว ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการรายงานข่าว และผู้ให้ความเห็น (Commentator) แสดงความคิดเห็น ต่อข่าวที่ถูกผลิตขึ้นมา ทั้งนี้ อินเทอร์เน็ตช่วยให้ผู้ชมกระตือรือร้นมากขึ้น และทำให้เกิดสิ่งที่ Jenkin (2006) เรียกว่า “Participatory culture” หรือวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมที่ปัจเจกบุคคลไม่ได้บริโภควัฒนธรรมออนไลน์เท่านั้น หากยังเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตวัฒนธรรมนั้น ๆ อีกด้วย

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของ Shirky (2000) ซึ่งระบุว่า อินเทอร์เน็ตทำให้ผู้คนสามารถเป็นโปรดิวเซอร์ และทำให้แนวคิดผู้รับสารที่เฉื่อยชา เป็นฝ่ายตั้งรับ (Passive audience) เสื่อมถอยลง เนื่องจากสาธารณชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร เกิดการสื่อสารและการมีส่วนร่วมในรูปแบบใหม่ๆ ส่งผลให้ผู้รับสารเปลี่ยนจากผู้รับสารที่เฉื่อยชามาเป็นผู้รับสารที่กระตือรือร้น ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากการเติบโตของบล็อก

ผลที่ตามมา คือ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการสื่อสารจากที่สื่อมีบทบาทเป็นผู้ครอบงำ กระบวนการสื่อสารมวลชน ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบ “one-to-many communication” มาเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม “many-to-many communication”

ไซเบอร์สเปซยังทำให้การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมีลักษณะ 1) เป็นการสื่อสารสองทาง 2) เวลาในการสื่อสารมีความยืดหยุ่น 3) มีสภาพแวดล้อมทางการสื่อสารที่สามารถสร้างความรู้สึกการเป็นสถานที่จริง (a sense of place) 4) ผู้มีส่วนร่วมสามารถควบคุมจัดการประสบการณ์การสื่อสารของตนเองได้ 5) เป็นการสื่อสารแบบมีการตอบกลับ และ 6) เกิดจุดมุ่งหมายที่เน้นการแลกเปลี่ยนข่าวสาร เช่น กรณีของเฟซบุ๊กที่ช่วยให้ปัจเจกบุคคลสร้างพื้นที่ส่วนตัวในการสื่อสาร โดยสร้างเครือข่าย/กลุ่มการสื่อสาร (เป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมด้วย) และควบคุมได้ว่าบุคคลใดที่เจ้าของพื้นที่จะสื่อสารด้วย จะแลกเปลี่ยนข้อความใด และจะปฏิสัมพันธ์เมื่อใด

3. ประสบการณ์ที่อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมดิจิทัล ไซเบอร์สเปซมีองค์ประกอบ 3 มิติ องค์ประกอบแรกเป็นองค์ประกอบทางกายภาพ เช่น หน้าจอ สายเคเบิล องค์ประกอบที่สอง คือ องค์ประกอบที่เป็นสัญลักษณ์ ได้แก่ ภาพ และความคิด องค์ประกอบที่สาม คือ ประสบการณ์ ซึ่งหมายถึง การที่มนุษย์มีประสบการณ์กับไซเบอร์สเปซในทุกรูปแบบ โดยใช้สององค์ประกอบแรกเป็นสื่อ (Medium)

วัฒนธรรมไซเบอร์มีความสด มีชีวิต ถูกสร้างขึ้นโดยประชาชน และสะท้อนลักษณะของโลกาภิวัตน์ คือ ไม่ถูกจำกัดด้วยพรมแดนทางภูมิศาสตร์ ก้าวข้ามพื้นที่และเวลา วารสารศาสตร์พลเมืองในฐานะผลผลิต

ของวัฒนธรรมไซเบอร์ก็เป็นคุณลักษณะหนึ่งของโลกาภิวัตน์ที่มีได้ถูกกระตุ้นจากองค์กรสื่อที่มุ่งหานักข่าวสมัครเล่นเพียงประการเดียว แต่เกิดขึ้นเพราะเจตจำนงของปัจเจกบุคคลที่ต้องการมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ด้วย

ผู้วิจัยอ้างอิงถึงความเห็นของ Deuze (2006) ซึ่งกล่าวว่าประสบการณ์การมีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมดิจิทัลประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วม ปัจเจกบุคคลต้องการให้มีคนได้ยินได้ฟังเสียงของตนมากกว่าต้องการเพียงแค่ส่งสาร เพราะอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เรียกว่า “ความเป็นผู้เขียนแบบมีส่วนร่วม” (Participatory authorship) 2) การแก้ไขข่าวสารในสื่อเก่า (Remediation) โดยแก้หรือวิจารณ์ความผิดพลาดนั้นด้วยสื่อใหม่ 3) การเผยแพร่ข่าวสารออนไลน์ของนักข่าวพลเมือง (Bricolage) ในฐานะผลผลิตของการมีส่วนร่วมในสื่อออนไลน์โดยปัจเจกบุคคล สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้คนในโลกดิจิทัลคุ้นเคยและมีประสบการณ์ร่วม และประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้เองที่ช่วยผลักดันให้ปัจเจกรู้จัก ตัดสินใจ และแสดงบทบาทนักข่าวพลเมืองหรือเป็นผู้ใช้ที่ผลิตเนื้อหา

4. การเปลี่ยนผ่านโครงสร้างการจัดองค์กรที่เกิดขึ้นในองค์กรข่าว ซึ่งเกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่ทำให้หน้าที่ขององค์กรข่าวในสังคมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

แนวคิดการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างการจัดองค์กร (Organizational Transition) มองว่าองค์กรคือระบบทางสังคมที่มีระบบย่อย ๆ แต่ละระบบย่อยก็มีอัตลักษณ์และจุดมุ่งหมายของตน แต่กิจกรรมของแต่ละระบบย่อยจะสนับสนุนกัน ร่วมมือกัน มิเช่นนั้นระบบใหญ่ก็จะไม่สามารถแสดงหน้าที่ได้ การที่องค์กรข่าวเปลี่ยนมาให้บริการหนังสือพิมพ์ออนไลน์เพิ่มเติมอีกช่องทางหนึ่ง ทำให้จำเป็นต้องเพิ่มพื้นที่ให้สาธารณชนมีส่วนร่วมในการทำข่าว รายงานข่าว หรือประกอบสร้างข่าว ส่งผลให้เกิดสะพานเชื่อมระหว่างสื่อเครือข่ายทางสังคมกับองค์กรสื่อเก่า การสื่อข่าวผ่านสื่อโต้ตอบเกิดการขยายตัวและเติบโตอย่างมาก การใช้อินเทอร์เน็ตกลายเป็นช่องทางการรายงานข่าวและรับข่าวเพิ่มขึ้น ทั้งในส่วนองค์กรข่าวและผู้รับสาร ปัจจัยในข้อนี้จึงส่งผลกระทบต่อนักข่าวพลเมืองที่พึ่งพาพื้นที่ในสื่อหลักเป็นช่องทางการสื่อสารหลัก

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เทคโนโลยีและความตั้งใจมีส่วนร่วมทำให้ปัจเจกบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในวัฒนธรรมดิจิทัลที่ช่วยทำให้ปัจเจกมีส่วนร่วมในรูปแบบนักข่าวพลเมืองได้สะดวกสบายขึ้นผ่านประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลที่อาศัยอยู่ในโลกดิจิทัล วารสารศาสตร์พลเมืองจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยเงื่อนไข 4 ประการ ดังนี้ เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ผู้รับสารที่กระตือรือร้น ประสบการณ์การมีชีวิตอยู่ภายใต้วัฒนธรรมดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างการจัดองค์กรขององค์กรข่าว

2. การสังเคราะห์ผลการศึกษา

สังเคราะห์ผลการศึกษางานวิจัยในกลุ่มนี้ได้ดังต่อไปนี้

1. สื่อใหม่และวารสารศาสตร์พลเมืองกับความเปลี่ยนแปลงในภูมิทัศน์สื่อมวลชน

ผลการศึกษางานวิจัยกลุ่มนี้ฉายภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภูมิทัศน์สื่อมวลชนยุโรปและสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีศูนย์กลางความสนใจอยู่ที่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับองค์กรข่าวและนักข่าวอาชีพอันเกิดจากปรากฏการณ์นักข่าวพลเมือง โดยมีคำอธิบายที่เกิดจากการนำแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ มาวิเคราะห์ ดังนี้

งานวิจัยของ Compton & Benedetti (2010) ที่นำทฤษฎีสนามของบูร์ดิเยอร์มาวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์สื่อทำให้เห็นว่า สื่อใหม่เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้อำนาจในการรายงานข่าวเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ประชาชน “เข้าถึง” อำนาจที่เกี่ยวข้องกับการรายงานข่าว ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้นักข่าวอาชีพ “สูญเสียบ” อำนาจที่เกี่ยวข้องกับการรายงานข่าว ดังนั้นในการอธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับแรงงาน (นักข่าว) และการปรับรีโอโครงสร้างองค์กรข่าวในปัจจุบัน จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงสื่อใหม่ และปรากฏการณ์วารสารศาสตร์พลเมืองในฐานะพลังจากภายนอกที่องค์กรข่าวไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

นอกจากเทคโนโลยีการสื่อสารแล้ว พลังภายนอกที่ส่งผลต่อสนามข่าว (Journalistic field) โดยตรงก็คือ พลังทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอิทธิพลของโฆษณา ความเป็นเจ้าของสื่อ ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายและแข่งขันของทุนอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ทำให้สื่อกลายเป็นสื่อพาณิชย์เต็มรูปแบบ แสวงหาผลกำไรสูงสุด รวมถึงพลังทางการเมืองที่ก่อให้เกิดข้อจำกัดในการทำงาน พลังภายนอกเหล่านี้ส่งผลต่อวัฒนธรรมการสื่อข่าวขององค์กรข่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และทำให้ความเป็นอิสระของสื่อทั้งระดับภายในสนามข่าว ระดับสนามข่าว และระดับความเป็นอิสระของผู้พิมพ์ถูกทำลาย

ขณะเดียวกัน ภายในองค์กรข่าวเองก็มีการสะสมทุน โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากทักษะศาสตร์และศิลป์ในการทำข่าว เช่น การรายงานข่าวสืบสวน การนำเสนอบทความวิเคราะห์ที่เฉียบคม การได้รับรางวัลจากการรายงานข่าว และทุนทางเศรษฐกิจที่อยู่ในรูปยอดจำหน่ายหนังสือ รายได้จากการโฆษณา จำนวนผู้ดูผู้ชม เป็นต้น

ในช่วงเวลาปัจจุบัน พลังจากภายนอกที่ส่งผลต่อการปรับโครงสร้างองค์กรสื่อมากที่สุด คือ สื่อใหม่ที่ส่งผลให้เกิดความฉลาดของฝูงชนและผู้รับสารที่กระตือรือร้น ทั้งนี้ งานวิจัยของ Watson (2011) ระบุว่า การใช้อินเทอร์เน็ตกลายเป็นนิสัยทางสังคม (Social habit) ที่คนทำเป็นกิจกรรมพื้นฐาน และกลายเป็นกิจวัตร

ประจำวัน แพลตฟอร์มออนไลน์ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงเป้าหมายทางการสื่อสารได้สะดวกและง่ายดาย ทำให้ประชาชนแสดงบทบาทที่กระตือรือร้นในกระบวนการรวบรวม รายงาน ค้นหา วิเคราะห์ และเผยแพร่ข่าว เกิดผู้ใช้ (User) ที่สามารถเป็นผู้สร้างเนื้อหา (Provider) เกิดวัฒนธรรมที่เรียกว่า “ความเป็นผู้เขียนแบบมีส่วนร่วม” (Participatory authorship) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์การมีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมดิจิทัล (Deuze, 2006)

ระบบภูมิทัศน์สื่อเช่นนี้ได้ลดทอนความสำคัญของโปรดิวเซอร์ บรรณาธิการ และนักข่าวลง ขณะเดียวกันก็ช่วยให้งานของนักข่าวพลเมืองเติบโตขึ้น โดยอาศัยจุดเด่นของการรายงานข่าวในฐานะผู้ประสบเหตุการณ์ด้วยตนเอง ทำให้เกิดมุมมองที่หลากหลายในสถานการณ์เช่นนี้บทบาทของนักข่าวอาชีพจึงต้องเปลี่ยนจาก “ผู้เฝ้าประตูข่าวสาร” มาเป็นบทบาทใหม่ ในฐานะผู้ดูแล (Curator) และผู้รวบรวม (Aggregator) ข่าวสาร

ผลที่เกิดขึ้นตามมามีหลายประการ ได้แก่ 1) เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการสื่อสารจากที่สื่อมีบทบาทเป็นผู้ครอบงำกระบวนการสื่อสารมวลชน ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบ “one-to-many communication” มาเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม “many-to-many communication” 2) เกิดการเลิกจ้างนักข่าว ซึ่งเป็นปรากฏการณ์คู่ขนานไปกับการพัฒนาสื่อใหม่ เว็บไซต์ และเครือข่ายสื่อสังคม 3) องค์กรข่าวถูกบีบบังคับจากแรงกดดันทางธุรกิจให้พัฒนาความสัมพันธ์กับสื่อในเครือเดียวกัน หรือกับคู่แข่ง เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเนื้อหาเพื่อลดต้นทุนการผลิต หรือปรับตัวเป็นองค์กรข่าวขนาดเล็ก ใช้ความชำนาญสูง ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการปรับเนื้อหา ทำข่าวด่วน 24 ชั่วโมง โดยอาศัยงานจากนักข่าวพลเมือง 4) นักข่าวต้องทำงานหนักขึ้น เนื่องจากสื่อลดจำนวนคนทำงาน และมีนโยบายลดต้นทุนในรูปแบบต่าง ๆ 5) องค์กรข่าวเปลี่ยนมาให้บริการหนังสือพิมพ์ออนไลน์เพิ่มเติมอีกช่องทางหนึ่ง ทำให้จำเป็นต้องเพิ่มพื้นที่ให้สาธารณชนมีส่วนร่วมในการทำข่าว รายงานข่าว หรือประกอบสร้างข่าว ส่งผลให้เกิดสะพานเชื่อมระหว่างสื่อเครือข่ายทางสังคมกับองค์กรสื่อเก่า

2. จุดเปลี่ยนของแนวปฏิบัติในการรายงานข่าว

นอกจากสื่อใหม่ และวารสารศาสตร์พลเมืองจะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดแก่โครงสร้างองค์กรข่าว และระบบการทำงานของนักข่าวอาชีพแล้ว การรายงานข่าวแบบอัตวิสัยของนักข่าวพลเมืองยังนำมาสู่ข้อเสนอของ Blaagaard (2013) ที่ใช้แนวคิดการรู้เท่าทันทางอารมณ์ (Emotional literacy) ของ Orbach

มาอธิบายว่าอัตวิสัยเป็นสิ่งที่นักข่าวต้องการในการรายงานข่าว โดยเฉพาะในบริบทสื่อใหม่ที่ทำให้แนวคิดเรื่อง “Journalism of attachment” กลายเป็นสิ่งจำเป็นมากกว่า “ความเป็นกลาง” “ความเป็นจริง” และ “ความยุติธรรม” ซึ่งเป็นคุณค่าที่นักวารสารศาสตร์ยึดถือมายาวนาน โดย Blaagaard ย้ำว่าทักษะพื้นฐานทางวารสารศาสตร์ที่ต้องการในปัจจุบัน คือ การมีส่วนร่วมและการสนทนา การเชื่อมต่อกับประชาชน และการบทบาทเป็นผู้ดูแล (Curator) เนื้อหา

เหตุผลที่นำมาสนับสนุนข้อเสนอดังกล่าวเกิดจากการวิเคราะห์กรณีศึกษาที่ประกอบด้วยพุทธเจกการตายของ Ian Tomlinson ระหว่างการสลายชุมนุมที่ลอนดอนในเหตุการณ์ G20 ในปี 2009 การรายงานข่าวของสื่อวารสารศาสตร์พลเมืองออนไลน์ 4 แห่ง คือ Storyful, Global Voices, เว็บไซต์ Budget Jam และ CrisisJam และวิเคราะห์วิดีโอแสดงความคิดเห็นออนไลน์กรณีหนังสือ Fitna ของกลุ่มชาวจัดต่อต้านมุสลิม ซึ่งพบว่า การรายงานข่าว Tomlinson ของนักข่าวพลเมืองแสดงถึงความพยายามนำเสนอความจริงอีกฝั่งหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงการกำหนดกรอบ (Re-frame) “ความจริงทางวารสารศาสตร์” ในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากการรายงานข่าวแบบดั้งเดิมของสื่อกระแสหลักที่ขาดมิติความเป็นมนุษย์ ความเป็นนามธรรม ส่วนการศึกษาสื่อวารสารศาสตร์พลเมืองออนไลน์ทั้ง 4 แห่งก็ทำให้พบว่าสื่อวารสารศาสตร์พลเมืองกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสมดุลของวาระข่าวสารใหม่ๆ

ส่วนกรณี Fitna พบว่าวิดีโอแสดงความคิดเห็นที่เกิดขึ้นสะท้อนปรากฏการณ์ที่สื่อใหม่และเทคโนโลยีการสื่อสารเอื้อให้เกิดการโต้เถียงสาธารณะ โดยประชาชนแต่ละคนมีเสียงที่เท่ากัน แต่ที่สำคัญมากกว่านั้น คือ ประชาชนมี “ภาพ” นำสารซึ่งเชื่อมต่อการสร้างความรู้สึกและอัตวิสัยในการมีส่วนร่วมของผู้ชม อัตวิสัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการรายงานข่าว

ผลการศึกษาทั้งสามกรณีสะท้อนว่าเทคโนโลยีการสื่อสารกำลังทำลายความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นสาธารณะกับความเป็นส่วนตัวของพลเมืองในสังคม พร้อมกับทำลายความเป็นกลางและการเป็นตัวแทนของสื่อกระแสหลัก วารสารศาสตร์พลเมืองจึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ไม่เพียงแต่เชื่อมต่อกับสื่อหลักและพื้นที่สาธารณะ แต่ยังเป็นส่วนที่ถักทอตัวตนทางเทคโนโลยีของผู้คนในสังคมดิจิทัล เทคโนโลยีคือหนทางนำไปสู่การพัฒนาสิ่งใหม่ๆ และกลายมาเป็นส่วนขยายของโลกกับชีวิต รวมทั้งเป็นช่องทาง เป็นพื้นที่รองรับเรื่องเล่าจากผู้คนในสังคม

โลกในปัจจุบันจึงไม่ได้ถูกเล่าผ่านมุมมองของคน ๆ เดียว แต่มนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ยังมองโลกผ่านสายตาของ “เขา” หรือ “เธอ” ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจหรือเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

วารสารศาสตร์พลเมืองจึงไม่ใช่สิ่งที่คู่ขนานและแยกออกจากสื่อกระแสหลักและพื้นที่สาธารณะ หากเป็นส่วนที่พลเมืองเชื่อมร้อยเข้ากับสื่อกระแสหลักและพื้นที่สาธารณะด้วยเทคโนโลยีนั่นเอง